

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان مقاله: نقش سلامت روان مادران در تربیت دینی کودک

نام استاد راهنما: سیده رقیه موسوی

نام نویسندگان: خدیجه فیروزی - فاطمه اصغری

حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) - استان زنجان - شهرستان ابهر

چکیده

سلامت روان مادر در تربیت دینی کودک نقش عمیق و مهمی دارد. اگر مادر از سلامت روانی برخوردار نباشد، تربیت دینی آسیب فراوانی دیده و در زمینه‌های مختلف زندگی از رشد و شکوفایی و موفقیت ناکام می‌ماند؛ زیرا این مادر است که در لحظه لحظه‌های زندگی کودک حتی قبل از تولد همراه اوست. رفتار مادر، اندیشه مادر، حتی رفتار دیگران با مادر تأثیر مستقیم بر رفتار و اندیشه‌ی کودک دارد. خوراک مادر در زیبایی چهره‌ی کودک، حلم و بردباری، شجاعت و دیگر خصوصیات کودک اثرگذار است. مادری که از سلامت روانی برخوردار و از تربیت دینی بهره‌مند باشد بهتر می‌تواند آرامش، اعتماد به نفس و تقوای الهی را در وجود کودک ایجاد کند. برای داشتن فرزند صالح اول باید خودسازی کرد و محیط خانه را معنوی نمود. مادری می‌تواند فرزند را با خدا و معصومین (علیهم‌السلام) آشنا کند که خود رابطه‌ی خوبی با خدا و معصومین (علیهم‌السلام) داشته باشد.

واژگان کلیدی: سلامت روان، مادران، تربیت دینی، کودک.

مقدمه

یکی از عوامل مهم پیشرفت و شکوفایی انسان، خانواده است. طبق نتایج علوم روانشناسی بسیاری از اختلالات روانی انسان، ریشه در کودکی و تربیت وی در خانواده است. بنابراین بحث از سلامت روانی اعضای خانواده یکی از مباحث و مطالعات مهم در علوم انسانی است. در این میان مادر به عنوان اینکه تعامل بیشتری با کودک خود دارد، داشتن معیارهای تعریف شده در وی امری مهم و اساسی است. زیرا هرگونه اختلال در امر تربیت، تبعات جبران ناپذیری در سرنوشت انسان ایجاد خواهد نمود. با توجه به اینکه در منابع دینی به نقش مادر در تربیت انسان اهمیت زیادی قائل شده است به تبع آن به سلامت روان مادر نیز توصیه‌ها و نکاتی را لحاظ نموده است.

مطالعه درباره‌ی مسئله‌ی حاضر قدمتی به طول حیات انسان دارد؛ چرا که تعلیم و تربیت در فطرت انسان سرچشمه می‌گیرد.

در رابطه با منابع بررسی شده در مسئله پژوهش حاضر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. مقاله‌ی «نقش زنان در سلامت جسم و روان خانواده از منظر قرآن و عترت»، نویسنده: زهرا باباپور، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، ۱۴۰۱.ش

(در این مقاله، نویسنده به این نتیجه دست یافته است که خانواده‌ای که می‌خواهد صاحب فرهنگ و تمدن والایی باشد باید در مسیر سلامت جسم روان پیشتاز باشد. در این پژوهش مطلق آثار سلامت روان زنان در خانواده را مورد بررسی قرار داده است. و درباره نقش آن برای تربیت کودک به صورت تخصصی، مختصر اشاره شده است.)

۲. مقاله‌ی «اثربخشی آموزش مدیریت رفتار کودکان به مادران بر سلامت روان مادران و نشانگان اختلال نارسایی توجه بیش فعالی در کودکان»، پدیدآور: فرزانه لطفعلیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۳۹۳.ش.

۳. پیش‌بینی سلامت روان مادران کودکان عقب مانده ذهنی براساس تأثیر بهزیستی معنوی و راهبردهای خود تنظیمی»، پدیدآور: رقیه میرزایی ملاباشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، دانشکده علوم انسانی، ۱۴۰۰.ش.

با بررسی در پیشینه‌های فوق؛ بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در این مسئله به نحو تحقیق میدانی و محدود به موقعیت خاصی نگارش یافته شده است. و روش گردآوری و تجزیه و تحلیل تحقیقات بیشتر با رویکرد روانشناسی بوده است. ولی پژوهش حاضر با هدف رویکرد قرآنی و دینی درصدد بیان اهمیت جایگاه سلامت روان مادر در تعلیم و تربیت کودک می‌باشد.

۱. تربیت دینی کودک

تربیت دینی؛ یعنی تربیت براساس دین. به عبارت دیگر؛ اهداف، اصول و روش‌های تربیتی که از دین گرفته شده است. اسلام تنها دین جامع و دارای نظام تربیتی است؛ زیرا هیچ مسئله‌ی تربیتی نیست که اسلام درباره‌ی آن راهنمایی نداشته باشد و فقط اسلام دارای اهتمام تربیتی جامع است. (فقیهی، ۱۳۹۲، ص ۲). تربیت دینی باعث نظم و زمینه‌ی رشد آنچه در فطرت انسان است می‌باشد. سبک زندگی اسلامی یکی از بهترین روش برای تربیت دینی کودکان است؛ زیرا آموزه‌های این مکتب، انسان را به سعادت و کامیابی می‌رساند.

در آموزه‌های دینی برای والدین به جهت مسئولیت‌هایشان سفارش‌هایی شده است. در حدیثی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) چنین آمده است: «اگر پدر و مادر بسم الله الرحمن الرحیم را به

فرزند خود یاد دهند خداوند آتش جهنم را از آن‌ها دور خواهد کرد.» (طبرسی، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۹۰).
براین اساس، این تربیت دینی، عامل کنترل کننده و بازدارنده وجدان اخلاق است. (حیدری و همکران، ۱۳۹۹، ص ۲۷).

یکی از وظایف مهم دینی والدین، تربیت دینی کودک است که باید بر مبنای منابع اسلامی باشد. برای تربیت دینی کارکردهایی لازم است. مانند؛ اصالت خانواده، پرهیز از هرکاری که باعث تزلزل شود، باید اعتدال در زندگی جریان داشته باشد و تلاش شود که از افراط و تفریط دور باشد؛ زیرا هر دو از رذایل اخلاقی هستند. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ج ۲، ص ۱۵۲). این تربیت دین است که در اخلاق مردم دخالت و همه را به اصلاح دعوت می‌کند. اگر در دنیا فضیلت، کمال و سعادت است، مدیون تربیت دینی است، که انبیاء از طرف خداوند برای بشریت هدیه آورده و اگر ملّتی این تربیت دینی را رها کند در مفاسد اخلاقی غرق می‌شوند. (جوادی آملی، ۱۳۹۱، ج ۱۰، ص ۲۲۷).

بهترین ارث پدر برای فرزندان، تربیت دینی است، امام سجاد(علیه‌السلام) تربیت را از مهم‌ترین تکالیف والدین می‌داند و در قرآن هم یکی از وظایف انبیاء الهی، تربیت دینی مردم است. (جوادی آملی، ۱۳۹۰، ص ۲۵). لذا برای تربیت دینی یک کودک هر یک از پدران و مادران قبل از ازدواجشان باید همسر مناسبی جهت تربیت دینی یک فرزند صالح انتخاب کنند. (کاویانی، ۱۴۰۱، ص ۳۰).

تربیت دینی، حق کودک است. این تربیت نزد خداوند آنقدر گرامی است، که در آیاتی از قرآن کریم به آن اشاره کرده است. (جوادی آملی، ۱۳۹۵، ج ۱، ص ۷۴). علاوه بر قرآن، در روایات آمده است تربیت کودک باید بیست سال قبل از تولد کودک انجام شود؛ یعنی فردی که می‌خواهد در آینده صاحب فرزندی شود اول باید به تربیت خویش بپردازد، در حرام و حلال مراعات لازم را داشته باشد، با خدا ارتباط قلبی پیدا کند، واجبات و محرمات را رعایت کند، علاوه بر آن برای کسب فضیلت‌های اخلاقی تلاش کند و برای داشتن فرزندان سالم و صالح که بتوانند برای جامعه سودمند باشد از خداوند منان خواستار باشد. لذا تربیت فرزند قبل از تولد صورت می‌گیرد. مادر در هنگام وضع حمل کودک باید با دعا، ذکر، توکل برای داشتن فرزندی صالح اقدام کنند و در خوراکش هم وقت داشته باشد اینکه چه می‌خورد و خوراکش از راه حلال بدست آید و خود خوراک هم حلال باشد؛ چرا که حلال، طیب و طاهر بودن لقمه در تربیت دینی کودک تأثیرات فراوانی دارد و یا هنگام معاشرت زن و مرد، باید نام خدا برده شود تا شیطان در آن نطفه مداخله نکند؛ زیرا حساس‌ترین لحظات سرنوشت ساز هر فرد در زمان انعقاد نطفه است. (کریمی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۷). بعد از تولد هم خانه باید فضای معنوی داشته باشد، دیگر اینکه پدر و مادر در انتخاب اسم فرزند دقت لازم را داشته باشند؛ زیرا نام نیکو سرنوشت ساز است.

در رابطه با نام گذاری کودک، از حضرت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) چنین سفارش است: « نام کودک را قبل از تولد انتخاب کنید تا آن کودک سالم به دنیا بیاید.» (حرعاملی، ۱۳۹۴، ج ۲۱، ۳۹۴). و در جای دیگر امام (باقر علیه السلام) می فرماید: « کودک وقتی متولد شد برای اینکه ضرر جنیان به او نرسد در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه خوانده شود. (مجلسی، ۱۳۸۸، ص ۸۳).

تربیت دختران با پسران متفاوت است؛ چون دختران روحیه‌ی با لطافت‌تری نسبت به پسران دارا هستند. از آن جهت بار مسئولیت آینده آن‌ها با هم فرق می‌کند. پس باید در تربیت آن‌ها آن طور که در شرع اسلام و ائمه معصومین (علیهم السلام) سفارش شده است عمل نمود. براین اساس توجه بیشتری باید به دختران داشت؛ زیرا سعادت و شقاوت نسل آینده به دست دختران است. در جامعه‌ی امروزی هم می‌بینیم که دشمنان دین مبین اسلام برای رسیدن به منافع خودشان و برای اینکه جامعه اسلامی را متزلزل کنند. از دختران و زنان سوء استفاده کرده‌اند. شعار زن زندگی آزادی را بهانه کرده تا به نظام اسلامی ایران عزیز ضربه وارد کنند.

در تربیت دینی، با کودک باید با سخنی نرم و بیانی شیوا صحبت کرد؛ زیرا صدای بلند و خشن باعث بی‌توجهی کودک می‌شود. (دهنوی، ۱۳۸۴، ص ۷۷). همه‌ی طبیعت در نزد کسانی که از تربیت دینی بهره‌مند شده‌اند نسبت به دستگاه بزرگ خلقت مانند سنگ مثانه‌ای است که نسبت به حقیقت انسان دارد. (جوادی آملی، ۱۳۹۳، ج ۵، ص ۳۳).

تربیت دینی مختص به یک زمانه نیست؛ بلکه در همه‌ی سنین باید ادامه داشته باشد و به اقتضای سن کودک و نیاز کودک باشد تا نتیجه‌ی مطلوب بدهد. (حافظی، ۱۳۹۶، ص ۲۵). متأسفانه خانواده‌های جامعه‌ی ما که جامعه اسلامی هم محسوب می‌شود در مسئله‌ی تربیت دینی کودکان ضعیف هستند؛ چون والدین بیشتر به تهیه‌ی غذا و پوشاک و آموزش‌های غیر دینی مانند؛ کلاسهای نقاشی، زبان، موسیقی، خوانندگی و غیره می‌پردازند، در حالی که از همه مهم‌تر تربیت دینی کودکان است که در آینده و به سعادت رساندن کودکان تأثیر فراوانی دارد. (بدری و بیرامی، ۱۳۵۹، ص ۳).

در تربیت دینی کودک، معصومین (علیه السلام) سفارش‌هایی دارند. از امام صادق (علیه السلام) است که می‌فرماید: « وقتی کودک سه ساله شد به او کلمه لا اله الا الله را یاد می‌دهند و وقتی سه سال و هفت ماه و بیست روز از عمرش بگذرد به او محمد رسول الله را یاد می‌دهند؛ پس وقتی چهار سالش تمام شد صلوات بر محمد و آل محمد را یاد می‌دهند. وقتی پنج سالش تمام شد به او سجده بر خدا را آموزش می‌دهند و هنگامی که شش سالش تمام شود نماز یادش می‌دهند و وقتی هفت سالش تمام شد وضو را به او یاد می‌دهند و امر به نماز می‌کنند و وقتی نه ساله شد وضو و نماز را خوب با احکام نماز یاد می‌دهند و هنگام ترک آن تنبیهش می‌کنند.» (مجلسی، ۱۳۸۸، ص ۹۳). و

در جای دیگر می‌فرمایند: « وقتی که پدر و مادر وضو و نماز را به فرزند یاد بدهند خداوند آن‌ها را می‌آمرزد.» (طبرسی، ۱۳۷۰، ص ۲۲۲).

باید توجه داشت که کودک تا سن هفت سالگی باید نزد مادر تربیت شود. بخاطر همین است که مادر در آینده‌ی فرزند نقش اساسی دارد؛ پس مادر باید به دستورهای دینی اهمیت داده تا فرزند صالحی به جامعه تحویل دهد. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ج ۱۱، ص ۲۸۸). درست است که پدر و مادر در به وجود آوردن و تربیت کودکشان نقش به سزایی دارند؛ ولی باید بدانیم که خالق اصلی خداست و اوست که همه را با وجود آورده است. (جوادی آملی، ۱۳۹۳، ص ۴۹). خداوند در این باره می‌فرماید: «أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا؛ آیا انسان به یاد نمی‌آورد و توجه ندارد که ما او را پیش از این در حالی که چیزی نبود، آفریدیم.» (سوره مریم: آیه ۶۷).

۲. سلامت روان

مفهوم سلامت روان، جنبه‌های مختلف عاطفی، روانی، رفاه اجتماعی ما را شامل می‌شود. به طرز تفکر، احساس، نحوه‌ی برخورد ما در هنگام رویارویی با وقایع زندگی، نحوه‌ی ارتباط با دیگران و تصمیم‌های ما در طول زندگی تأثیر می‌گذارد. بنابراین سلامت روان در هر مرحله از زندگی، از کودکی و نوجوانی گرفته تا بزرگسالی و پیری بسیار مهم است. فردی سلامت روانی دارد که قادر به انجام مسئولیت‌های شخصی است و می‌تواند با دیگران رابطه برقرار کند، انعطاف‌پذیر است، برای داشتن سلامتی تلاش می‌کند، می‌تواند دیگران را دوست داشته باشد، دوست دارد به افراد دیگر کمک کند، وقتی در جمع است احساس رضایت می‌کند، بر ذهن و جسم خود تسلط دارد و سعی می‌کند تصمیم درست را بگیرد. (مکی آیادی، گروه خبری، کد خبری: ۱۱۱۲۴۹).

برای دستیابی به سلامت جسم و جان باید تلاش کرد و از هوای سالم، تفریح سالم، غذاهای سالم و از دیگر عوامل سلامتی بهره گرفت. همه‌ی این امور حق یک انسان محسوب می‌شوند که اگر ترک شوند؛ نشاط، شادابی، سلامت روانی و جسمانی را به خطر می‌اندازد و تمدن و جامعه هم تهدید می‌شود؛ لذا برای حفظ سلامت روان، مثل سلامت جسمانی باید کوشید و از تفریحات سالم و همینطور از آموزه‌های علمی و اخلاقی استفاده کرد. این حق است که اگر در آن کوتاهی شود، حیات شخص به خطر می‌افتد. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۶). پس یکی از اموری که در سلامت روان هر جامعه‌ای مؤثر است، همت‌های بلند افراد آن جامعه می‌باشد. (جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص ۲۶۵).

می‌توان گفت سلامت روان، وضعیت بهزیستی است که در آن فرد توانایی‌های خود را درک می‌کند و می‌تواند با فشارهای زندگی مقابله کند. اختلالات روانی نشان دهنده‌ی اختلال در سلامت روان

شود. تمام ایجاد آرامشی کودک با مادر محقق می‌شود، مادری که این وظایف را با دل و جان می‌پذیرد و از فرزند خود دریغ نمی‌کند. (همان، ج ۹، ص ۶۲). خداوند دارای صد رحمت و مهربانی است که یکی را در زمین قرار داد که با آن مادران به فرزندانشان مهر می‌ورزند. (جوادی آملی، ۱۳۹۴، ج ۵، ص ۴۵۲۲).

مادران به دلیل همین محبت و صمیمیت با فرزند، اولین الگویی هستند که کودک مشاهده می‌کند. این ارتباط عاطفی محبت به خدا، احترام به دیگران و مسئولیت‌پذیرا فراهم می‌کند. مادران می‌توانند از طریق داستان‌گویی آیات و احادیث و تشویق به اخلاق نیکو، ارزش‌هایی مثل؛ راستگویی، کمک به والدین و دیگر اعضای خانواده، هم‌نوعان و دوری از کارهای زشت را به کودکان بیاموزند. کودکی که دارای فطرتی پاک است و پذیرای تربیت دینی می‌باشد ذهنش آماده‌ی رشد و فعالیت است از این جهت بسیار زودتر از بزرگسالان مطالب دینی را یاد می‌گیرد؛ پس بهتر است الگوهای دینی که توسط پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم‌السلام) سفارش شده در مسیر رشد روحی و معنوی پرورش یابد تا به سعادت ابدی که همان قرب به پروردگار است برسد. (طبسی حائری، ۱۳۸۳، ص ۵۵).

تشویق رفتارهای دینی و اخلاقی کودک مانند؛ گفتن (بسم الله الرحمن الرحیم) یا وقتی به والدین خود احترام می‌گذارد کودک به انجام این کارها رغبت پیدا می‌کند و در وجودش اعتماد به نفس شکل می‌گیرد. برای ایجاد این امر، باید محیط خانه را معنوی کرد. محیط خانه اولین مکانی است که کودک مفاهیم دینی را تجربه می‌کند. قرآن کریم درباره‌ی نقش خانه به عنوان محل ذکر و یاد خدا چنین فرموده است: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى» و خانواده‌ات را به نماز فرمان بده و خود نیز بر آن شکیبایی ورز؛ از تو رزقی نمی‌طلبیم، ما به تو روزی می‌دهیم و عاقبت نیک برای پرهیزکاری است.» (سوره طه: آیه ۱۳۲).

والدین به ویژه مادران در برپایی آموزش نماز در خانه وظایفی دارند تا کودک، ارتباط برقرار کردن با خدا را یاد بگیرد؛ چرا که کودک دارای فطرتی پاک است و پذیرای تربیت دینی می‌باشد. ذهنش آماده‌ی رشد است که اگر عواطف و احساسات و ابراز محبت درست تربیت نشود ممکن است با یک انسان خودخواه و بی‌عاطفه نسبت به افراد خانواده و یا نسبت به دیگران تبدیل شود. این دوران مهم‌ترین مرحله‌ی زندگی یک انسان است که اگر درست پرورش یابد درست تربیت می‌شود. پیامبر اسلام در این باره چنین فرمودند: «فرزند صالح گلی از گل‌های بهشت است.» (حرعاملی، ۱۴۱۲، ج ۱۵، ص ۹۷).

کودکی که در محیط مناسب رشد کند ذهنش آماده می‌شود، اعتماد به نفس در او شکل می‌گیرد و می‌تواند استعدادهای نهفته‌ی خود را ظاهر کند. (فرهادیان، ۱۳۷۳، ص ۱۳). مادر از همه بیشتر باید فرزندش را احترام گذارد؛ چرا که او رابطه‌ی نزدیکی با کودکش دارد. پس تحقیر کردن کودک ممنوع است؛ بلکه باید به کودک و شخصیت کودک ارزش گذاشت. اگر والدین مراقب رفتار خود با کودک باشند و سعی کنند به شخصیت کودک احترام قائل شوند و ایرادهای بی‌جا از او نگیرند هنگامی که کودک کار مفید هر چند کوچک باشد انجام دهد والدین او را تشویق کنند، این کودک اعتماد به نفس پیدا می‌کند و همین امر باعث می‌شود آینده‌ی کودک درخشان شود و موفقیت کسب کند.

مادر و کودک هر دو با هم انس دارند و هر کدام مایه‌ی آرامش یک دیگر هستند. مادر نه ماه کودک را در شکم می‌پروراند و دو سال از شیریه‌ی جان خود به او می‌خوراند بعد از آن هم وظایفی دارد که بر همین اساس باید از آگاهی‌هایی برای این وظایف مهم کسب کند. از آنجایی که حضرت پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرمایند: «زن، حافظ مصالح خانواده شوهر و فرزندان است که در برابر آنها مسئول است.» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۴، ص ۲۹۴). این مادران هستند که باید آرامش، اعتماد به نفس و ایجاد تقوای الهی را در کودک ایجاد کنند. روحیه‌ی حب الهی و حب اهل بیت (علیه السلام) در آنها تقویت دهند. مادر باید از زمان شیرخوارگی، کودک را در مراسم‌های سوگواری ببرد تا از همان بدو تولد حب اهل بیت (علیه‌السلام) و معصومین در عمق جانش بنشیند و یاد آن گرامیان در تمام وجودش نقش بندد.

۳-۳. حیطه رفتاری تربیت دینی

در الگودهی از طریق رفتار اجتماعی مناسب، باید دین را طوری به کودک آموزش داد که آن را بپذیرد. مثلاً با کلامی مناسب از زبانی نرم و بیانی شیوا استفاده کرد. با رویی گشاده و مهربانی به کودک آموزش داد و در این راه باید صبور و با حوصله بود. لذا مادر نقش زیادی در شکل‌دهی شخصیت کودک خود دارد. دوران کودکی مهم‌ترین مرحله‌ی رشد است؛ پس مادر باید روشی را انتخاب کند تا بتواند فرزندش را به نحو احسن تربیت و پرورش دهد. (مصباح، ۱۳۹۶، ص ۵).

همان‌طور که قبلاً بیان گردید معصومین (علیه‌السلام) در تربیت دینی کودک و برای داشتن فرزند صالح چنین فرموده‌اند: کودکان را باید بیست سال قبل از تولدش تربیت کرد؛ یعنی هم خودسازی کرد و تقوا پیشه کرد و هم در گزینش همسر مناسب کوشید. خداوند هم در قرآن می‌فرماید. مرد مؤمن برای زن مؤمنه و زن مؤمنه برای مرد مؤمن است اگر می‌خواهید فرزند سالم و صالح داشته باشید، باید گوش به فرمان الهی باشید، باید‌ها و نبایدهایی که در قرآن و دیدگاه معصومین (علیه‌السلام) آمده پایبند باشید، فردی را به همسری انتخاب کنید که از سلامت روانی و جسمانی برخوردار

باشه و در روابط حد و مرز را بشناسد و رعایت کند و آنگونه نباشد که در برخی از کشورها رابطه‌ی جنسی با نامحرم اتفاق می‌افتد. در این صورت است که مقام آنان از حیوانات هم پست‌تر می‌شود. (جوادی آملی، ۱۳۹۰، ج ۱۷، ص ۲۷۳).

گذشته از این، خوراک مادران هم در شکل دهی رفتار فرزند اثرگذار است. ائمه معصومین (علیهم السلام) نسبت به خوراک مادران باردار سفارش‌هایی کرده‌اند، اینکه مادر هنگامی که باردار است میوه به بخورد تا فرزندش خوش صورت و خوش سیرت شود. (مجلسی، ۱۳۸۸، ص ۹۲). و در جای دیگر حضرت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرمایند: «به زن باردار در آخرین روزهای بارداری خرما بخورانید تا فرزندش بردبار و شجاع گردد.» (طبرسی، ۱۳۷۰، ص ۱۶۹). لذا مادران باید دقت داشته باشند که چه چیزی می‌خورند. آیا این خوراکی که تناول می‌کنند حلال است یا حرام چه خاصیتی دارد، یا از تمام ویتامین‌ها استفاده می‌کنند یا نه؛ زیرا برخی خوردنی‌ها مضر هستند اگر مادر در خوردن آن‌ها زیاده روی کند ممکن است کودک از لحاظ روحی و روانی و یا حتی جسم آسیب ببیند و برخی خوردنی‌ها حرام است و یا مشکوک به حرام هستند نباید خورده شوند؛ زیرا تأثیر منفی در رفتار کودک می‌گذارد.

حضرت فاطمه زهرا (سلام علیها) که مادری نمونه برای امت اسلامی معرفی شده است خود از مادری با گذشت و پدری چون حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله) به وجود آمده است. او که مکتب نرفته و دانش علمی و عملی خویش را غیر از وحی پدر بزرگوارشان که کتاب و استادی ندیده، معجزه آسا صاحب مصنف فاطمی می‌شود که از اخبار غیبی مطلع است. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ج ۲، ۱۴۵). پس برای داشتن فرزند صالح، اول باید پدران و مادران خود صالح باشند. مادرانی می‌توانند نگهبان ولایت فاطمی باشند که بر محور دوستی اهل بیت (علیهم‌السلام) مشتاق اجرای دستورات آنان باشند و فرزندان خود را آنگونه که آنان سفارش کرده‌اند تربیت کنند. (همان، ص ۱۴۹)

قطعاً مادران در سعادت فرزندان نقش والایی دارند؛ پس برای اینکه زنان از انزوا دور شده و در تربیت کودکان اثر مثبت داشته باشند، لازم است که پیشرفت علمی و عملی داشته و هر چیزی که در تأمین زندگی سعادتمندانه مؤثر است برخوردار گردند. (همان، ص ۱۵۱).

براین اساس، فرزند را باید طوری تربیت کرد که نه منزوی و خجالتی باشد و نه خیلی گستاخ؛ زیرا در هر صورت به خود و جامعه آسیب وارد می‌کند. برای داشتن تربیت صحیح، مادران وظیفه دارند که در اجتماع و در مناسبات دینی شرکت کنند و کودکان را با عبادات و مراسم دینی به تدریج آشنا کنند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تأکید می‌کنند که والدین به ویژه مادران باید از کودکی فرزندان را به عبادت عادت دهند.» (ابوداود، ۱۴۲۰، حدیث ۴۹۵).

وقتی مادران نماز را اول وقت بخوانند و مراقبه داشته باشند کودک نیز به نماز اول وقت گرایش پیدا می‌کند؛ چرا که کودکان فطرتی سالم و پاک دارند و قلبشان آماده‌ی ارتباط با خداوند را دارد. وظیفه والدین است که فرزندان خود را از هفت سالگی به نماز خواندن تمرین دهند تا وقتی به تکلیف رسیدند با جان و دل به نماز عادت کنند و با آن خوگیرند. (جوادی آملی، ۱۳۹۳، ص ۲۲۲). این مادران هستند که می‌توانند تربیت دینی را برای فرزندان خود آموزش دهند و باید به این توجه داشته باشند که کوتاهی در این امر مهم پیامدهای نامطلوبی به همراه خواهد داشت. این مادر است که ویژگی‌های نیک را در وجود فرزند پدید می‌آورد. کودکان از والدین خود تقلید می‌کنند و یاد می‌گیرند در برابر صحنه‌های گوناگون چه عکس‌العملی نشان دهند. از آن‌ها یاد می‌گیرند که چگونه بر خود مسلط باشند و در برابر خشم یا دیگر احساسات ناشایست چگونه بر آن غلبه کنند. (مصباح، ۱۳۹۶، ص ۷).

نتیجه‌گیری

از مجموعه مباحث آیات و روایاتی که دریافت شد فهمیدیم که سلامت روان مادران نقش اساسی در تربیت دینی کودکان دارد. تربیتی که قبل از تولد صورت گیرد نتیجه بخش‌تر است. خودسازی والدین و ارتباط روحی با خداوند و ایمان درونی، کودک را به تربیت دینی نزدیک‌تر می‌کند. از سوی دیگر؛ میوه‌ها و خوردنی‌های حلال و پاکیزه در زیبایی کودک و خصوصیات او مانند؛ بردباری و شجاعت اثرگذار است. بعد از تولد کودک نیز حالات روحی معنوی و اخلاقی مادر در فرزند ادامه می‌یابد. اهتمام مادر به نماز اول وقت و همراهی مادر با کودک در مراسم اهل بیت (علیهم‌السلام) نقش مؤثری دارد. مادران باید به این امور توجه کنند تا بتوانند فرزندان متدین تربیت کنند.

فهرست منابع و مآخذ

کتاب‌ها

* قرآن کریم

۱. جوادی آملی، عبدالله، جره‌ای از صهبای حج، قم، اسراء، ۱۳۹۲.
۲.، مبادی اخلاق در قرآن، قم، اسراء، ۱۳۸۸.
۳.، تفسیر تسنیم، ج ۱۰ و ۱۷، قم، اسراء، ۱۳۹۱.
۴.، جامعه در قرآن، قم، اسراء، ۱۳۹۰.
۵.، حق و تکلیف در اسلام، چاپ اول، قم، اسراء، ۱۳۸۴.
۶.، حیات حقیقی انسان در قرآن، چاپ دوم، قم، اسراء، ۱۳۸۴.

۷. زن در آینه جلال و جمال، قم، اسراء، ۱۳۷۸.
۸. سروش هدایت، ج ۲، قم، اسراء، ۱۳۸۶.
۹. وحی نبوت در قرآن، چاپ اول، قم، اسراء، ۱۳۸۱.
۱۰. نظارت در قرآن تفسیر موضوعی، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۶.
۱۱. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۱، چاپ دوم، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۹۴.
۱۲. دهنوی، حسین، شمیم مهر: پرسش و پاسخ تربیت کودک و نوجوان گفت و گوی رادیویی قم، خادم الرضا (علیه السلام)، ۱۳۸۴.
۱۳. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، الشریف الرضی، قم، ۱۳۷۰.
۱۴. تفسیر مجمع البیان، ج ۱، چاپ هشتم، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۸۴.
۱۵. مجلسی، محمدباقر، حلیه المتقین، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۸.

مقالات

۱. تراشیون، آداب شیردادن در اسلام، پرسمان کودک، ۱۳۹۴/۶/۱۱.
۲. حافظی، علیرضا، «بررسی لحاظ شدن مؤلفه‌های تربیت دینی در مجلات رشد کودک: مطالعه‌ای براساس تحلیل محتوا»، تربیت اسلامی، ش ۲۴، ۱۳۹۶.
۳. حیدری و همکاران، ناهید، سعید، علی، «تدوین الگوی جامع تربیت دینی کودک براساس اندیشه تربیتی ابن سینا»، اسلام و پژوهش‌های تربیتی، ش ۲، ۱۳۹۹.
۴. فقیهی، علینقی، «رابطه تربیت دینی کودک با سبک زندگی اسلامی»، پژوهش‌نامه تربیت تبلیغی، ش ۱، ۱۳۹۲.
۵. کاویانی، محمود، «پژوهش‌های اسلامی جنسیت و خانواده»، مطالعات زنان، ش ۹، ۱۴۰۱.
۶. مصباح، معصومه، «نقش والدین در تربیت دینی کودک از نظر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امام صادق (علیه السلام)»، فصلنامه‌ی علمی پژوهشی تربیت اسلامی، ش ۲، ۱۳۹۶.